DÜNYANIN HİKÂYE EDİLİŞİ

Harikalar Kitabı

Marco Polo

Tercüme
Işık Ergüden (I-CVI) -Z. Zühre İlkgelen (CVII-CCXXXIV)

Giriş ve Notlar
Stéphane Yerasimos

ÖTÜKEN

MARCO POLO (1254-1324); Venedik'te doğan Marco Polo'nun babası Nicolò ve amcası Mafeo, İran ve Çin arasındaki geniş coğrafyada ticari faaliyetlerde bulunmuş tüccarlardı. 1260–1269 yıllarındaki seyahatlerinde Pekin'e ulaşıp Kubilay Han'la görüşme imkânını elde etmişler, ülkelerine döndükten sonra Papa Gregorio tarafından yanlarına iki misyoner katılmak suretiyle tekrar Pekin'e yollanmışlardır. 1271–1274 yılları arasında süren bu seyahatte artık Polo kardeşlerin yanında Marco da vardır. 1292'de İlhanlı Argun'a yeni eşini takdim etmek üzere Kubilay'ın elçileri olarak dönünceye kadar onun nezdinde kalırlar. Argun'un ölümü üzerine kadını onun oğluna teslim ederek 1295'te Venedik'e varırlar. 1298'deki Curzola Savaşı'nda esir düşen Polo'nun seyahat anlatısını, koğuş arkadaşı Pisalı Rustichello 1299'daki tahliyelerinden sonra kaleme alır. 1324'te ölen Marco Polo, San Lorenzo Bazilikası'ne defnedilir.

IŞIK ERGÜDEN; 1960'ta İstanbul'da doğan Ergüden, aralarında Fernando Pessoa, Jose Saramago, Georges Bataille, Jean Baudrillard, Michel Foucault gibi isimlerin yer aldığı pek çok yazarı Türkçeye kazandırmıştır. Ergüden'in, *Kurşunkalemle, Sessizliğin Anarşisi, Kurgusuz ve Yaşanmamış, Hapishane Çağı, Zifir Olsun* adlarıyla yayımlanan telif eserleri, keza çeşitli dergilerde neşredilmiş yazılarını derlediği *Sözler, Yazılar, Sorular* adlı e-kitabı bulunmaktadır.

Z. ZÜHRE İLKGELEN; 1930'da İstanbul'da doğan İlkgelen, 1948'de Kandilli Kız Lisesi'ni, 1952'de İ. Ü. Edebiyat Fakültesi Fransız ve Roman Filolojisi Bölümü'nü bitirmiş, 1952–1953 ders yılında Grenoble (Fransa) Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde Fransız Yazın ve Uygarlığı derslerini izleyip sınavlarını vermiş, 1955–1995 yılları arasında İ. Ü. Yabancı Diller Okulu'nda Fransızca okutmanlığı yapmıştır. Emekli olduğu 1995 yılından beri Fransız, İngiliz, Alman ve İtalyan dillerinden çeviriler yapmaktadır.

İÇİNDEKİLER

Giriş /11

BİRİNCİ KİTAP

I. "Dünyanın Tasviri" Diye Adlandırılan Kitabın Girişi Burada Başlar /43 • **II.** Beyefendi Nicolò ve Beyefendi Mafeo, Dünyanın Her Tarafında Servet Aramak İçin Konstantinopolis'ten Nasıl Yola Çıktılar/44 • **III.** Beyefendi Nicolò ile Beyefendi Mafeo Soldanya'dan Nasıl Yola Çıktılar/45 • **IV.** İki Kardeş Nasıl Çölden Geçip Buhara Şehrine Vardılar/47 • **V.** İki Kardeş Büyük Kağan'ın Elçilerine Nasıl İnandılar/48 • **VI.** İki Kardeş Büyük Kağan'ın Yanına Nasıl Ulaştılar/48 • **VII.** Büyük Kağan İki Kardeşe Hıristiyanların İşlerini Nasıl Sordu/49 • **VIII.** Büyük Kağan İki Kardeşi Roma Havarisine Kendi Elçileri Olarak Nasıl Gönderiyor/49 • **IX.** Büyük Kağan Altın Buyruk Tabletini İki Kardeşe Nasıl Veriyor/51 • **X.** İki Kardeş Akka Şehrine Nasıl Vardılar/52 • **XI.** İki Kardeş Venedik'ten Nasıl Ayrıldılar, Büyük Kağan'ın Yanına Nasıl Döndüler ve Beyefendi Nicolò'nun Oğlu Marco'yu da Yanlarında Nasıl Götürdüler/53 • **XII.** İki Kardeş ve Marco Akka'dan Nasıl Ayrıldılar/ 54 • **XIII.** İki Kardeş Roma'daki Papa'nın Yanına Nasıl Gittiler/55 • **XIV.** İki Kardeş ile Marco, Büyük Kağan'ın Bulunduğu Şemeinfu Şehrine Nasıl Ulaştılar/57 • **XV.** İki Kardeş ve Marco Saraydaki Büyük Kağan'ın Huzuruna Nasıl Çıkarlar/57 • **XVI.** Nasıl Büyük Kağan Marco'yu Habercisi Olarak Gönderdi/58 • **XVII.** Marco Görevinden Nasıl Döner ve Büyük Kağan'a Elçiliğini Nasıl Anlatır/59 • **XVIII.** Beyefendi Nicolò, Beyefendi Mafeo ve Beyefendi Marco Büyük Kağan'dan Nasıl İzin İstediler/60 • **XIX.** Burada Beyefendi Nicolò, Beyefendi Mafeo ve Beyefendi Marco'nun Büyük Kağan'dan Nasıl Ayrıldıkları Anlatılmaktadır/62 • **XX.** Burada Küçük Ermenistan Anlatılmaktadır/66 • **XXI.** Burada Türkiye Bölgesi Anlatılmaktadır/67 • **XXII.** Burada Büyük Ermenistan Anlatılmaktadır/69 • **XXIII.** Burada Gürcü Kralları ve Onların İşleri Anlatılmaktadır/71 • **XXIV.** Burada Musul Krallığı Anlatılmaktadır/74 • **XXV.** Burada Büyük Bağdat Şehrinin Nasıl Alındığı Anlatılmaktadır/75 • **XXVI.** Burada Soylu Tebriz Şehri Anlatılmaktadır/77 • **XXVI.** Bölüme Ek - Tebriz Sınırları İçindeki Saint-Balsamo Manastırı Üzerine/78 • **XXVII.** Bağdat'ta, Büyük Han Tarafından Alınmadan Önce Burada Meydana Gelmiş Olan Dağın Büyük Mucizesi Üzerine/79 • **XXVIII.** Halife'nin Söylemiş Oldukları Karşısında Hıristiyanlar Nasıl Büyük Bir Korkuya Kapıldılar/80 • **XXIX.** Bir Ayakkabı Tamircisinin Duasının Dağı Kımıldatacağı Vahyi Piskoposa Nasıl Geldi/82 • **XXX.** Hıristiyanın Duası Dağı Nasıl Kımıldattı/83 • **XXXI.** Burada Büyük Pers Vilayeti Başlamaktadır/85 • **XXXII.** Burada Tanrı'ya Tapmaktan Gelen Üç Çoban-Kral Anlatılmaktadır/87 • **XXXIII.** Burada Pers'teki Sekiz Krallık Anlatılmaktadır/88 • **XXXIV.** Burada Yezd Şehri Anlatılmaktadır/90 • **XXXV.** Burada Kerman Krallığı Anlatılmaktadır/91 • **XXXVI.** Burada Camadi Şehri Anlatılmaktadır/92 • **XXXVII.** Burada Yine Büyük Bayırdan İniş ve Hürmüz Şehri ve İnsanları Anlatılmaktadır/96 • **XXXVIII.** Vahşi ve Yoksul Bir Bölgeden Nasıl Geçtik/99 • **XXXIX.** Burada Büyük ve Soylu Cobinan Şehri Anlatılmaktadır/100 • **XL.** Bir Çölden Nasıl Geçildi/101 • **XLI.** Burada Dağın Şeyhi'nin ve Onun Haşhaşilerinin Vadisi Anlatılmaktadır/102 • **XLII.** Dağın Şeyhi Haşhaşilerini Nasıl İtaatkâr ve Kusursuz Kılıyor/104 • **XLIII.** Haşhaşiler Kötülük Yapmayı Nasıl Öğrendiler/105 • **XLIV.** Burada Sapurgan Şehri Anlatılmaktadır/107 • **XLV.** Burada Büyük ve Soylu Belh Şehri Anlatılmaktadır/108 • **XLVI.** Burada Tuz Dağı Anlatılmaktadır/108 • **XLVIII.** Burada Büyük Bedahşan Vilayeti Anlatılmaktadır/110 • **XLVIII.** Burada Büyük Pasciai Vilayeti Anlatılmaktadır/113 • **XLIX.** Burada Keşmir Vilayeti Anlatılmaktadır/114 • **L.** Burada Çok Büyük Bedahşan Nehri Anlatılmaktadır/115 • **LI.** Burada Kaşgar Krallığı Anlatılmaktadır/117 • **LII.** Burada Büyük Semerkand Şehri Anlatılmaktadır/118 • **LIII.** Burada Yarkent Vilayeti Anlatılmaktadır/122 • **LIV.** Burada Hotan Vilayeti Anlatılmaktadır/122 • **LV.**

Burada Pem Vilayeti Anlatılmaktadır/122 • **LVI**. Burada Ciarcian Vilayetinin Anlatılmasına Başlanmaktadır/124 • **LVII**. Burada Lop Şehri Anlatılmaktadır/125 • **LVIII**. Burada Tangut Vilayeti Anlatılmaktadır/128 • **LIX**. Burada Camul Vilayeti Anlatılmaktadır/131 • **LX**. Burada Ghighin Talas Vilayeti Anlatılmaktadır/133 • **LXI**. Burada Succiu Vilayeti Anlatılmaktadır/135 • **LXII**. Burada Campçio Şehri Anlatılmaktadır/136 • **LXIII**. Burada Eçina Şehri Anlatılmaktadır/137 • **LXIV**. Burada Karakurum Şehri Anlatılmaktadır/ 138 • **LXV**. Cengiz Nasıl Tatarların İlk Hanı Oldu/140 • **LXVI**. Cengiz Han Rahip Jean'a Karşı Yürümek İçin Adamlarını Nasıl Hazırlıyor/141 • **LXVII**. Rahip Jean, Adamlarıyla Birlikte, Cengiz Han'ın Karşısına Nasıl Çıktı/143 • **LXVIII**. Burada Rahip Jean ile Cengiz Han Arasındaki Büyük Savaş Anlatılmaktadır/144 • **LXIX**. Burada Cengiz Han'ın Ölümünden Sonra Hüküm Süren Hanlar Anlatılmaktadır/145 • **LXX**. Burada Tatarların Tanrısı ve Yasası Anlatılmaktadır/148 • **LXXI**. Burada Bargu Ovası ve İnsanların Çeşitli Âdetleri Anlatılmaktadır/154 • **LXXII**. Burada Büyük Ergiuul Krallığı Anlatılmaktadır/155 • **LXXIII**. Burada Egrigaia Vilayeti Krallığı Anlatılmaktadır/157 • **LXXIV**. Burada Büyük Tenduc Vilayeti Anlatılmaktadır/158 • **LXXV**. Burada Ciandu Şehri ve Büyük Han'ın Olağanüstü Güzel Sarayı Anlatılmaktadır/162 •

İKİNCİ KİTAP

LXXVI. Burada, Şu An Hüküm Süren ve Adı Kubilay Kağan Olan Büyük Han'ın Tüm Yaptıkları Anlatılmaktadır ve Sarayını Nasıl İdare Ettiği ve İnsanlarını Nasıl Adalet İçinde Koruduğu Anlatılmaktadır; Ayrıca Yaptığı İşler de Söylenmektedir/171 • **LXXVII**. Burada Büyük Han ile Amcası Kral Naian Arasında Cereyan Etmiş Büyük Savaş Anlatılmaktadır/171 • **LXXVIII**. Büyük Han Naian'a Karşı Nasıl Yürüdü/173 • **LXXIX**. Burada Büyük Han ile Amcası Naian'ın Savaşının Hikâyesi Başlıyor/175 • **LXXX**. Büyük Han Naian'ı Nasıl Öldürttü/177 • **LXXXI**. Büyük Han Hanbalık Şehrine Nasıl Geri Döner/178 • **LXXXII**. Burada Büyük Han'ın Görünümü Anlatılmaktadır/182 • **LXXXIII**. Burada Büyük Han'ın Oğulları Anlatılmaktadır/184 • **LXXXIV**. Burada Büyük Han'ın Sarayı Anlatılmaktadır/185 • **LXXXV**. Burada Büyük Han'ın Ardından Hükümdar Olacak Oğlunun Sarayı Anlatılmaktadır/188 • **LXXXV**. Hanbalık Şehrinde İsyan Etmek İçin Uydurulan Kalleşliğe ve İsyanın Elebaşılarının Nasıl Yakalanıp Öldürüldüklerine Dair/190 • **LXXXVI**. Büyük Han On İki Bin Atlı Adama Kendini Nasıl Korutuyor/194 • **LXXXVII**. Burada Büyük Han'ın Doğum Günü İçin Düzenlenen Büyük Şenlik Anlatılmaktadır/198 • **LXXXVIII**. Yine Büyük Han'ın Doğum Günü İçin Düzenlediği Şenliğe Dair/198 • **LXXXIX**. Burada Yılın Başında Büyük Han'ın Yaptığı Çok Büyük Şenlik Anlatılmaktadır/199 • **XC**. Burada Şenliklerde Gelen On İki Bin Baron Anlatılmaktadır/201 • **XCI**. Büyük Han Kendisine Av Eti Getirmelerini Adamlarına Nasıl Emretti/202 • **XCII**. Burada Hayvanları Yakalamak Üzere Eğitilmiş Aslanlar, Leoparlar ve Vaşaklar Anlatılmakta ve Akdoğanlar, Şahinler ve Diğer Kuşlar Hakkında Konuşulmaktadır/203 • **XCIII**. Burada Yazar, Av Köpeklerinin Başında Bulunan İki Kardeşi Anlatmaktadır/204 • **XCIV**. Burada Büyük Han'ın Av Hayvanlarını ve Kuşları Yakalamak İçin Nasıl Ava Gittiği Anlatılıyor/205 • **XCV**. Büyük Han Sarayı Nasıl Toplar ve Büyük Şölenler Yapar/209 • **XCVI**. Burada Hanbalık Şehri, Bu Şehrin Büyük Ticaret Yaşamı ve Buranın Nasıl İnsanlarla Dolu Olduğu Anlatılmaktadır/210 • **XCVII**. Büyük Han, Nasıl Para Yerine Kağıdı Harcatıyor/212 • **XCVIII**. Burada Büyük Han'ın Tüm İşlerine Komutanlık Eden On İki Baron Anlatılmaktadır /215 • **XCIX**. Hanbalık Şehrinden Nasıl Birçok Yol Ayrılır ve Sayısız Vilayete Gider /216 • **C**. Büyük Han, İnsanlar Tohumlarında ve Hayvanlarında Sıkıntı Çektiklerinde Onlara Nasıl Yardım Eder /221 • **CI**. Büyük Han Yol Kenarlarına Nasıl Ağaç Diktiktir /222 • **CII**. Burada Cathay'daki İnsanların İçtikleri Şarap Anlatılmaktadır /223 • **CIII**. Burada Ocak Gibi Yanan Taşlar Anlatılmaktadır /223 • **CIV**. Büyük Han, İnsanlarının

Yardımına Koşmak İçin Büyük Miktarda Tohumu Nasıl Toplatır ve Dağıtır /224 • **CV**. Büyük Han Yoksul İnsanlarına Nasıl Büyük İyilik Yapar /224 • **CVI**. Burada Büyük Cathay Vilayetinin Konusu Başlamaktadır ve Pulisanghin Nehri'ni Anlatacağız /229 • **CVII**. Cocu Kentinden Söz Eden Bölümdür /231 • **CVIII**. Tayanfu Krallığı'ndan Söz Eden Bölümdür /232 • **CIX**. Kayçu Hisarı Diye Bir Yerden Söz Eden Bölümdür /233 • **CX**. Rahip Jean'ın Altın Kral'ı Yakalatmasından Söz Eden Bölümdür /234 • **CXI**. Engin Karamoran Irmağı'ndan Söz Eden Bölümdür /237 • **CXII**. Büyük Kuencanfu Kentinden Söz Eden Bölümdür /238 • **CXIII**. Katay ile Manci Arasındaki Uç Topraklardan Söz Eden Bölümdür /239 • **CXIV**. Akbalık Manci Yöresinden Söz Eden Bölümdür /239 • **CXV**. Büyük Sindufu Yöresinden Söz Eden Bölümdür /240 • **CXVI**. Tebet Yöresinden Söz Eden Bölümdür /241 • **CXVII**. Yine Tebet Yöresi Konusunda /245 • **CXVIII**. Gendu Yöresinden Söz Eden Bölümdür /246 • **CXIX**. Büyük Karacan Bölgesinden Söz Eden Bölümdür /249 • **CXX**. Yine Karacan Yöresinden Söz Eden Bölümdür /250 • **CXXI**. Büyük Çardandan Yöresinden Söz Eden Bölümdür /253 • **CXXII**. Büyük Kağan'ın Mien ve Bengala Sultanlıklarını Fethi /257 • **CXXIII**. Büyük Kağan'ın Ordusu ile Mien Hükümdarı Arasındaki Savaştan Söz Eden Bölümdür /258 • **CXXIV**. Yine Aynı Savaştan Söz Eden Bölümdür /260 • **CXXV**. Derin Bir Vadinin Dibine Nasıl İnilir /261 • **CXXVI**. Mien Kentinden Söz Eden Bölümdür /262 • **CXXVII**. Büyük Bengala Topraklarından Söz Eden Bölümdür /264 • **CXXVIII**. Büyük Kaucigu Yöresinden Söz Eden Bölümdür /264 • **CXXIX**. Amu Yöresinden Söz Eden Bölümdür /265 • **CXXX**. Toloman Yöresinden Söz Eden Bölümdür /266 • **CXXXI**. Kuicu [İt. Cugiu] Yöresinden Söz Eden Bölümdür /267 • **CXXXII**. Kakanfu Kentinden Söz Eden Bölümdür /269 • **CXXXIII**. Çanglu Kentinden Söz Eden Bölümdür /269 • **CXXXIV**. Çangli Kentinden Söz Eden Bölümdür /270 • **CXXXV**. Tundinfu Kentinden Söz Eden Bölümdür /270 • **CXXXVI**. Görkemli Sincu Matu Kentinden Söz Eden Bölümdür /274 • **CXXXVII**. Büyük Lincu Kentinden Söz Eden Bölümdür /275 • **CXXXVIII**. Pincu Kentinden Söz Eden Bölümdür /276 • **CXXXIX**. Çucu Kentinden Söz Eden Bölümdür /276 • **CXL**. Büyük Kağan'ın Büyük Manci Bölgesini Fethedişi /277 • **CXLI**. Koygancu Kentinden Söz Eden Bölümdür /281 • **CXLII**. Paugin Kentinden Söz Eden Bölümdür /281 • **CXLIII**. Kauyu Kentinden Söz Eden Bölümdür /282 • **CXLIV**. Ticu Kentinden Söz Eden Bölümdür /282 • **CXLV**. Yancu Kentinden Söz Eden Bölümdür /283 • **CXLVI**. Namgin Eyaletinden Söz Eden Bölümdür /284 • **CXLVII**. Sayanfu Kentinden Söz Eden Bölümdür /284 • **CXLVIII**. Sincu Kentinden Söz Eden Bölümdür /286 • **CXLIX**. Kaycu Kentinden Söz Eden Bölümdür /288 • **CL**. Çingiyanfu Kentinden Söz Eden Bölümdür /289 • **CLI**. Çancu Kentinden Söz Eden Bölümdür /290 • **CLII**. Sucu Kentinden Söz Eden Bölümdür /291 • **CLIII**. Soylu ve Görkemli Kinsay Kentinden Söz Eden Bölümdür /292 • **CLIV**. Büyük Kağan'ın Kinsay'dan Elde Ettiği Yüksek Gelirden Söz Eden Bölümdür /305 • **CLV**. Büyük Tanpicu Kentinden Söz Eden Bölümdür /307 • **CLVI**. Fucu Krallığı'ndan Söz Eden Bölümdür /309 • **CLVII**. Fucu Kentinden Söz Eden Bölümdür /311 • **CLVIII**. Sayton Kentinden Söz Eden Bölümdür /315 •

HİNDİSTAN KİTABI

CLIX. Hindistan'da Bulunan Tüm Harikaları ve İnsanlarının Hallerini Anlatan Hindistan Kitabı Burada Başlar /325 • **CLX**. Sipangu Adası'ndan Söz Eden Bir Bölümdür /328 • **CLXI**. Büyük Kağan'ın Adamlarının Denizdeki Fırtınadan Kurtulup Düşmanlarının Kentini Ele Geçirmesini Anlatan Bölümdür /330 • **CLXII**. Putların Hallerinden Söz Eden Bölümdür /332 • **CLXIII**. Yazar Küçük Hint'ten ve Her Şeyden Önce Çamba Yöresinden Söz Etmeye Yeniden Başlar /334 • **CLXIV**. Büyük Cava Adası'ndan Söz Eden Bölümdür /337 • **CLXV**. Sondur ve Kondur Adalarından Söz Eden Bölümdür /338 • **CLXVI**. Pentan Adası'ndan Söz Eden Bölümdür /339 • **CLXVII**. Küçük Cava Adası'ndan Söz Eden Bölümdür /339 • **CLXVIII**. Sumatra Krallığı'ndan Söz Eden Bölümdür /342 • **CLXIX**. Dagroian Krallığı'ndan Söz Eden Bölümdür /343 • **CLXX**. Lambri Krallığı'ndan Söz Eden Bölümdür /344 • **CLXXI**. Fansur Krallığı'ndan Söz Eden Bölümdür /345 • **CLXXII**. Neküveran Adası'ndan Söz Eden Bölümdür /346 • **CLXXIII**. Angaman Adası'ndan Söz Eden Bölümdür /347 • **CLXXIV**. Seylan Adası'ndan Söz Eden Bölümdür /348 • **CLXXV**. Büyük Maabar

Ülkesinden Söz Eden Bölümdür /349 • **CLXXVI**. Mutifili Krallığı'ndan Söz Eden Bölümdür /361 • **CLXXVII**. Havari Aziz Thomas Efendimizin Yattığı Yerden Söz Eden Bölümdür /363 • **CLXXVIII**. Tüm Braamanların Çıktığı Lar Eyaletinden Söz Eden Bölümdür /366 • **CLXXIX**. Seylan Adası'ndan İkinci Kez Söz Eden Bölümdür /371 • **CLXXX**. Görkemli Kayl Kentinden Söz Eden Bölümdür /374 • **CLXXXI**. Koylum Krallığı'ndan Söz Eden Bölümdür /377 • **CLXXXII**. Komari Kentinden Söz Eden Bölümdür /378 • **CLXXXIII**. Eli Krallığı'ndan Söz Eden Bölümdür /379 • **CLXXXIV**. Melibar Krallığı'ndan Söz Eden Bölümdür /380 • **CLXXXV**. Gocurat Krallığı'ndan Söz Eden Bölümdür /382 • **CLXXXVI**. Tana Krallığı'ndan Söz Eden Bölümdür /383 • **CLXXXVII**. Kambaya Krallığı'ndan Söz Eden Bölümdür /384 • **CLXXXVIII**. Semenat Krallığı'ndan Söz Eden Bölümdür /385 • **CLXXXIX**. Kesmakoran Krallığı'ndan Söz Eden Bölümdür /385 • **CXC**. Erkek ve Kadın Adalarından Söz Eden Bölümdür /386 • **CXCI**. Skotra Adası'ndan Söz Eden Bölümdür /387 • **CXCII**. Mogedakso Adası'ndan Söz Eden Bölümdür /390 • **CXCIII**. Zengibar Adası'ndan Söz Eden Bölümdür /393 • **CXCIV**. Orta Hint'te Bulunan Habeş Topraklarından Söz Etmeye Başlayan Bölümdür /395 • **CXCV**. Aden Ülkesi Konusunda Söyleyeceklerimiz Burada Başlar /399 • **CXCVI**. Şihr Kentinden Söz Eden Bölüm /401 • **CXCVII**. Dufar Kentinden Söz Eden Bölümdür /403 • **CXCVIII**. Kalatu Kentinden Söz Eden Bölümdür /403 • **CXCIX**. Hürmüz Kentinden Söz Eden Bölümdür /405 • **CC**. Büyük Türk İli'nden Söz Eden Bölümdür /405 • **CCI**. Kaydu'nun Verdiği Zarar Konusunda Büyük Kağan'ın Söyledikleri /410 • **CCII**. Kaydu'nun Kızının Ne Denli Güçlü ve Gözüpek Olduğunu Anlatan Bölümdür /410 • **CCIII**. Abaka, Oglu Argun'u Savaşa Nasıl Gönderdi /412 • **CCIV**. Argun Tahtı Ele Geçirmeye Nasıl Gitti /413 • **CCV**. Ahmed, Ordusuyla Argun'u Yenmeye Nasıl Gitti /414 • **CCVI**. Savaşa Gitme Konusunda Argun Beylerine Nasıl Danıştı /415 • **CCVII**. Beyler, Argun'u Nasıl Yanıtladılar /416 • **CCVIII**. Argun, Ulaklarını Ahmed'e Nasıl Gönderdi /417 • **CCIX**. Argun'un Ulaklarını Ahmed Nasıl Yanıtladı /417 • **CCX**. Argun ile Ahmed Arasındaki Büyük Çarpışmadan Söz Eden Bölümdür /418 • **CCXI**. Argun Nasıl Tutuldu ve Beyler Nasıl Onu Salıvermekte Anlaştılar /420 • **CCXII**. Argun Nasıl Özgür Bırakıldı /420 • **CCXIII**. Argun Hükümdarlığı Nasıl Aldı /421 • **CCXIV**. Argun, Amcası Ahmed'i Nasıl Öldürttü /422 • **CCXV**. Beyler Argun'a Nasıl Saygılarını Sundular /423 • **CCXVI**. Argun'un Ölümünden Sonra Saltanatı Kiyakatu Nasıl Aldı /423 • **CCXVII**. Kiyakatu'nun Ölümünden Sonra Baydu Saltanatı Nasıl Aldı /424 • **CCXVIII**. Batıdaki Kral Konçi'den Söz Eden Bölümdür /425 • **CCXIX**. Karanlıklar Vadisi'nden Söz Eden Bölümdür /427 • **CCXX**. Rusya Ülkesinden ve İnsanlarından Söz Eden Bölümdür /428 • **CCXXI**. Büyük Deniz'in Girişinden Söz Eden Bölümdür /432 • **CCXXII**. Batı Tatarlarından Söz Eden Bölümdür /432 • **CCXXIII**. Ulau ile Berke Arasında Çıkan Savaştan ve Bu Savaşın Çarpışmalarından Söz Eden Bölümdür /434 • **CCXXIV**. Berke ve Ordusu Ulau'nun Üzerine Nasıl Yürüdü /434 • **CCXXV**. Ulau Askerleriyle Nasıl Konuştu /436 • **CCXXVI**. Ulau ile Berke Arasındaki Büyük Savaştan Söz Eden Bölümdür /436 • **CCXXVII**. Yine Ulau ile Berke Arasındaki Savaş Konusunda /437 • **CCXXVIII**. Berke Nasıl Gözüpekçe Davrandı /438 • **CCXXIX**. Tudamengü Batı Tatarlarına Nasıl Baş Oldu /439 • **CCXXX**. Tolobuga'nın Ölümüyle İlgili Olarak Nogay'ı Toktay Nasıl Getirtti /440 • **CCXXXI**. Toktay, Ulaklarını Nogay'a Nasıl Gönderiyor /441 • **CCXXXII**. Toktay'ın Nogay ile Çatışmaya Gidişi /442 • **CCXXXIII**. Toktay'ın Askerlerine Söyledikleri /442 • **CCXXXIV**. Başbuğ Nogay'ın Yürekli Davranışı /444

Dizin /447

GİRİŞ*

Beyefendi Nicolò ile Beyefendi Mafeo Polo'yu ve Nicolò'nun oğlu Marco'yu tanıtmadan önce yaşadıkları dönemi, yani XIII. yüzyılın ikinci yarısını tanıtarak işe başlamak gerek. Çünkü müstakbel kapitalizmin kaynaklarından ve merkantilizmin öncüsü, muhteşem Venedik Cumhuriyeti'nin yurttaşlarından, Venedikli oldukları için tacir, tacir oldukları için de seyyah Pololar, dönemlerinin bileşkesi gibidirler.

Ekonomi ve denizcilik alanlarındaki üstünlüğüyle Venedik, daha XII. yüzyıldan itibaren feodal Avrupa'nın dış dünyayı fethe yönelik ilk teşebbüsü olan Haçlı Seferleri'nin vurucu gücü olmuştu. Zaten Avrupa'daki askerlerin bankeri ve taşımacısı olan Venedik, IV. Haçlı Seferi olarak bilinen o yüzyılın en büyük korsanlığına da elebaşılık edecektir. Böylece 1204 yılında Haçlıları, erişilmesi Kutsal Topraklar'dan daha kolay bir cennete yöneltir: Kuzeydeki ve doğudaki büyük yolların kapısı olan Konstantinopolis'in fethi yoluyla Bizans'ın zenginlikleri.

Ancak, yüzyılın son yarısında fetih hayalleri suya düşer. 1250 yılında, sondan bir önceki Haçlı Seferinde esir düşen Saint-Louis sonuncu seferde ölecektir. En geniş döneminde bile Müslüman dünyanın büyüklüğü karşısında önemsiz bir iç toprak olarak kalan Suriye ve Filistin'deki Haçlı yurtluğu, sahil şeridindeki birkaç şehre dek gerilemiştir. Bu şehirlerin sonuncusu olan Akka, yüzyılın bitiminden önce yeniden fethedilir. 1261 yılında, Cenevizlilerin müttefiki olan BizanslıIar da kendi başkentlerini yeniden ele geçirirler. Bu durum, Cenevizlilerle Venedikliler arasındaki uzun savaşta bir nüfuz bölgesi değişiminden başka bir şey olmasa bile, yine de Venedik için bir yenilgidir.

Bu karanlık tabloda aniden bir umut ışığı görülür. Ne kadar tuhaf görünse de bu umut ışığı Moğollardır. Moğolların bir an Avrupa için bir tehlike olarak ortaya çıktıkları doğrudur. 1241 yılında Moğol orduları Karpatları aşmış ve Viyana yakınlarına ulaşmışlardır. Ama aynı yılın sonunda Büyük Kağan Ögedey'in ölümü ve taht kavgaları muhtemelen bir daha asla tekrarlanmayacak bir ilerlemeyi durdurmuştur. Bununla birlikte, bu kısa süreli endişe verici durumdan önce

* Giriş ve notları kullanmamıza izin veren Dimitri Yerasimos'a teşekkür ederiz.

bile Moğollar, Batı tarafından kurtarıcı bir güç olarak kabul ediliyorlardı. 1221 yılında Suriye'deki Haçlıların ileri karakollarına ulaşan Cengiz Han'a dair ilk bilgiler onu Kral Davut gibi tanıtmaktadır; ve bir yıl önce Moğol ordularının Ermenistan'da görülmesinin öncesinde Çoban-Kralların geri dönüşünü duyuran çılgınca rivayetler ortalığa yayılmışlardı. Bütün Orta Çağ boyunca Avrupa'yı beslemiş olan kıyamet günü efsanelerinin aniden gerçeklik kazandığı, dünyanın sonu kisvesi altındaki bu büyük umudun, pek belirgin nedenleri vardı.

Haçlıların İslam karşısında geri çekildikleri bir dönemde, Moğollar bir tür *deus ex machina*[*] olarak görülürler. İslam'ı yenebilecek tek güç onlardır; ve bunu kanıtlarlar da. 1221 yılında gelen ilk haber, Müslüman Pers devleti Harezmşahların yenilgisinin yankılarıdır. Bu Pers devleti; Daryus'tan ve Sasanilerden bu yana Yunan, Roma ya da Hıristiyan Batı'nın başlıca düşmanı olarak kabul edilmişti. Ama bu yalnızca bir başlangıçtı; 1258 yılında, Cengiz'in torunu Hülagu; Bağdat'ı alır, Muhammed'in halefi olan son halifeyi atlarının nalları altında çiğner ve halifeliği ortadan kaldırır. Yüzyılın sonuna doğru, bölgedeki tek bağımsız İslam gücü Mısır Sultanlığı'dır. Avrupa'nın gözleri önünde cereyan eden şey, hayal bile edemedikleri şeydir.

Diğer yandan Moğollar; *"En büyük tehlike, en yakındaki tehlikedir."* şeklindeki önemli askeri ilkeye uygun olarak, Avrupa'nın tersine ortak düşmanları olan İslam'a karşı gayet hazırlıklıdırlar. Yerel ittifaklara bile girerler; Antakya prensi, küçük Ermenistan kralı, küçük Haçlı devletlerinin monarkları, Moğollara tâbi olduklarını ilan etmek için birbirleriyle yarışırlar. Moğollar onlar aracılığıyla Akdeniz'e açılırlar ve yüzyıl boyunca süren mücadele, İslam'ın son kalesi olan Mısır'ın savunduğu ve Moğolların Batı'yla birleşmesinin önündeki son İslam barajı olan Suriye'ye kimin sahip olacağı mücadelesidir.

Bu ilişkilerin sonucu olarak, taraflar dinlerine göre tanımlandıklarından Moğollar; Hıristiyanlığa karşı hoşgörülüdürler. Kendileri de tektanrıcı bir dinin yandaşlarıdırlar; ama bu dinin sınırları oldukça muğlak olduğundan, bir imparatorluk dininin gereklerine uyum sağlamakta güçlük çekerler. Demek ki bir boşluk vardır. Zaten, Moğol hükümdarlarının Hıristiyanlığı benimsedikleri yolunda dedikodular sürekli olarak ortalıkta dolaşmaktadır. Artık Avrupa'nın düşlerini şu

[*] Deus ex machina: Gökten yere inen tanrı.

ortak hedef süsleyecektir: Papalığa bağlı, Katolik ve Romalı büyük bir Moğol hanı, Muhammed yandaşlarının sonunu getirecek ve birleşmiş Hıristiyanlığın ve Batı'nın ezeli zaferinin habercisi olacaktır.

Katolikliğin iki temel dayanağı olan Papa ve Fransa kralı hiç zaman yitirmezler. Moğol akınının durmasıyla birlikte Avrupa cephesinin istikrar kazanmasının ardından Papa bir ulak gönderir. Fransisken Jean du Plan Carpin; Lyon-Karakurum güzergâhını on beş ayda tamamlayarak Büyük Kağan Güyük'ün taç giyme töreninde hazır bulunur. Sekiz yıl sonra da Saint-Louis, Guillaume de Rubruck'u Güyük'ün halefi Möngke'nin huzuruna gönderir. Rahip Guillaume, efendisinin küçük halkının olağanüstü elçisinin önceden gelmiş olduğunu büyük bir şaşkınlıkla fark eder. Karakurum sokaklarında rastladığı, Metz doğumlu Paquette adlı kişiden başka, kardeşi Paris'te Grand Pont'da oturan Guillaume Bouchery'le de karşılaşır. Çekirdekten yetişme bu mücevher ustası, yeni patronu tarafından Moğolların ulusal içkisi olan kımızın aktığı bir çeşme yapmakla görevlendirilmiştir; çeşmenin üzerine de kıyamet işareti olarak Fransız-Moğol yakınlaşmasının güzel sembolü, borazan çalan bir melek konulacaktır.

Bu ilişkiler bir yana, sonuçlar önemsizdir. Hıristiyanlığın sadece Nasturi topluluklardan ibaret kaldığı ve bunların da genellikle küçümsendiği dünyanın bu bölgesinde, güçlü bir Budist ya da Müslüman bürokrasiyle çevrili olan Moğol hükümdarları; Papalığın uzaktaki görece ihtişamını benimsemeye pek hevesli değillerdi. Bunun sonucu olarak Moğollar, kendi yayılma alanlarındaki egemen dinlerle adım adım bütünleşirler: Doğuda Budizm, batıda İslam. Ve Batı, düşlerini gerçekleştirmek için en uzun ama en emin yolu tutmaya razı olur: Kapitalist birikim yolu.

Pololaın macerasını; bu bağlam içine, yani Moğollarla ittifak koşullarına yerleştirmek gerekir. Yine de başlangıçta bu görevi onlar için bir alın yazısı haline getiren herhangi bir şey yok gibidir. Bir "Latin İmparatorluğu" görünümü ardında, Konstantinopolis'in gerçek efendisi olan Venedik; Karadeniz'de ve daha ötede, doğu ve kuzey yollarının -İpek ve Kürk yollarının- varış noktası üzerinde ekonomik tekel uyguluyordu. Nicolò ile Mafeo'nun ağabeyi, "yaşlı" Marco Polo; bu durumdan yararlanarak Konstantinopolis'e yerleşmişti. Burada sahibi olduğu ticarethanenin Kırım-Suğdak'ta bir "artene"si vardı.

İki kardeş Pololar önce ağabeylerinin yanına yerleşecekler, sonra da Suğdak'taki "şube"yi idare etmeye karar vereceklerdir. Böylece Venedik'te bir süre kaldıktan sonra, 1260 yılına doğru denize açılacaklardır. Bu onların ilk büyük yolculuğu olacaktır; ve Marco Polo'nun kitabının Fransızca el yazmasında dendiği gibi bu yolculuğun tek amacı "para kazanmak"tır.

Suğdak, Kürk Yolu'nun son bulduğu yerdir. Daha ötesi, Rus steplerinin efendisi olan Altın Orda Moğollarının, "Batı Tatarları"nın ülkesidir. Hükümdarları Berke, Cengiz soyundan gelip de İslam'ı benimseyen ilk prenstir. Bu durum, Batı'nın düşlerinde ilk ciddi çatlağa yol açar. Ama Polo kardeşler bundan endişelenmişe benzememektedirler. Mallarını kaynağında aramak için Moğol yurtluğunun içlerine kadar ilerlerler, Berke'yi kendi başkentinde ziyaret ederler ve hediye alışverişi yoluyla onun topraklarında ticaret yapma hakkını elde ederler.

Bunun üzerinden ancak bir yıl geçmiştir ki vuku bulan bir olay onların faaliyetini altüst eder. Marco Polo'ya göre bu olay, Berke ve Hülagu arasındaki savaştır. Hülagu'nun 1261 yılında Rusya'nın güneyini işgali, Polo kardeşlerin dönüş yolunu keser. Oysa 1262-63 yılları arasında cereyan eden bu savaş, Kafkaslarda belli belirsiz bir muharebeyle kendini gösterir ve Hülagu'nun ordularının bu sınırı aştıkları kesin değildir. Buna karşılık, yine 1261 yılında Pololar için önemli başka bir olay meydana gelir; kitabını kaleme aldığı sırada Cenevizlilerin esiri olan Marco, bu olayı belki de sessizce geçiştirmekten yanaydı. Bizans İmparatoru Michel Paleologue, Cenevizlilerin yardımıyla Konstantinopolis'i Venediklilerin elinden geri almıştır. Aynı zamanda da tecrit edilmiş Karadeniz, Cenevizlilerin özgürce hareket ettikleri bir alan haline gelmiştir. Pololar, geri üslerinden koparılmışlardı. Kafkaslardan güneye çıkış da Hülagu ile yapılan savaş yüzünden kesildiğinden, geriye bir tek doğu kalmıştı. Böylece Polo kardeşler Buhara'ya doğru yola çıktılar.

Buhara bir başka ticaret yoluydu, ipek ticaretinin yolu; ve bir başka Moğol yurtluğuydu. Çin hükümdarı ve Moğolların en büyük komutanı Kubilay Dönemi'nde bağımlı olan Çağatay'ın soyundan gelenlerin yurtluğuydu burası. Pololar burada 1265 yılına kadar üç yıl kalacaklardı. O tarihte Hülagu'nun Kubilay'a gönderdiği bir elçi onları yanına alacak ve Büyük Kağan'a, o güne kadar hiç görmediği "Latinler"in numuneleri olarak takdim edecekti.

Ardından Pololar Çin'e doğru gemiyle açılırlar. Kubilay'ın yazlık başkentine varmaları bir yıl sürer; 1266 yazı boyunca orada kalırlar. Kubilay onlarla Avrupa üzerine söyleşir ve onları elçi olarak Roma'ya göndermeye karar verir. Ellerine izin belgesi verir; bu belgeler, Marco Polo'nun pek gurur duyduğu ünlü tabletlerdir. Ayrıca, Papaya yazılmış bir de mektup verir. Mektupta, "Hıristiyan dinini ve doktrinini öğretmek üzere yüz bilgin kişi göndermesi" Papa'dan talep edilmektedir.

Bu mektubun Vatikan arşivlerinde hâlâ mevcut olup olmadığı bilinmemektedir, ama mektup Batı için yeni bir umut kaynağıydı ve Polo kardeşler de bu umudun taşıyıcısıydılar. O andan itibaren Pololar; dönemin inançlarına göre, dünyanın çehresini değiştirebilecek bir yazgının aracı olmuşlardı ve Marco Polo'nun anlatısı da bunun bilincinde olduklarını göstermektedir. Bu durum, hikâyelerinin devamını belirleyecektir.

Bu mektup dolayısıyla iki tacirin misyoner olduğu şeklindeki yorum tartışmalı gelebilir. Bu görev aracılığıyla elde ettikleri izin belgesi; onlara dokunulmazlık ve dolaşma özgürlüğü, dolayısıyla sağlam bir ticaret özgürlüğü de sağladığından durum daha da tartışmalıdır. Böylelikle, yalnızca çeyrek yüzyıl boyunca her türlü tecrübeden sağ salim çıkmakla kalmayacaklar, dahası Venedik'e milyonluk zenginler olarak döneceklerdir. Venedikli bir soylunun anlayışında din nerede bitmekte, ticaret nerede başlamaktadır? Bunlar birbirini dışlayan şeyler değildir. Moğolların Büyük Kağanı'nın Hıristiyan dinine geçişi Batı'ya, Venedik'e, Polo ticarethanesine umulmadık bir alan açmaz mı? Din değiştirme, ticareti her zaman desteklemiştir.

Pololar geri dönüş yoluna koyularak, üç yıl sonra -1269 yılına geldik- Akdeniz kıyılarına ulaşırlar. Burada, Papa'nın ölmüş olduğunu öğrenirler. Roma'nın kutsal topraklardaki Papalık elçisi, Teobaldo Visconti, halefin seçiminden önce inisiyatif almaya istekli gözükmemektedir. Bunun üzerine Pololar Venedik'e geri dönerler. Karısı hamileyken Venedik'ten ayrılmış olan Nicolò, on beş yaşında bir oğulla karşılaşır: Marco.

Aradan iki yıl geçer ama yeni Papa hâlâ seçilememiştir. Marco Polo'nun belirttiği gibi yokluklarının Kubilay'ı endişelendireceğinden çekinerek yeniden yola çıkmaya karar verirler; bu kez üç kişidirler. Akka'ya geri dönüşlerinde, Papalık elçisi Visconti'yle tekrar görüşürler, ondan mektuplar alırlar ve yola koyulurlar. Eylül 1271 tarihinde,

Visconti'nin Papa seçildiği haberi gelir. Akka'ya geri dönerler, ama Papa olan Visconti; elçi Visconti kadar girişimci gözükmemektedir. Yüz din bilgini yerine Pololar, topu topu iki keşiş elde edebilirler; bunlar da pek tanınmış kimseler değildirler ve yola çıktıktan kısa süre sonra, ilk tehlikeyle yüz yüze gelindiğinde sıvışırlar.

Bunun üzerine Pololar, 1272 ilkbaharına doğru yeniden yola çıkacaklar ve üç buçuk yıl sonra Kubilay'ın huzuruna varacaklardır. Bu yolculuğa iki dolambaç ve iki durak damgasını vurur: Ermenistan'dan ve Kafkasların güneyinden dolaşırlar, böylece muhtemelen Mısır sultanının Suriye'nin kuzeyine yönelik seferinden kurtulmuş olurlar. Ardından, deniz yolculuğu fikrinden vazgeçerek İran Körfezi'nden Horasan'a, Pers boyunca tırmanırlar. Çin kapılarında giriş izni alabilmek için yaklaşık bir yıl beklerler, ikinci bekleyiş ise Marco Polo'nun hastalığı nedeniyle Yukarı Afganistan'da yaşanır.

Çin'e varan üç Polo, Kubilay'ı ve Moğolları Çin İmparatorluğu'nun binlerce yıllık yapılarının zinciri içine iyice gömülü olarak bulur; sonuç olarak Hıristiyanlığı kabule pek hazır değillerdir. Zaten topu topu üç Venediklinin varlığı da Hıristiyanlığı özel olarak çekici kılacak değildir. Bunu az çok tahmin etmiş olmaları gereken Pololar, duruma boyun eğer ve Çin-Moğol bürokrasisinin içine mümkün olduğunca dahil olurlar. Burada on altı yıl kalacaklardır.

Bu dönem boyunca Poloların yaşamlarını ve faaliyetlerini tahayyül etmek güçtür. Bir yandan Marco Polo anlatıyı kendi tekeline almakta ve diğer ikisini yok saymaktadır, eserin bu bölümünde adları ancak iki kez geçecektir; diğer yandan belki de kitabını soylu kişilere yönelik hazırladığından onları sıkmamak için anlatıyı kişiselleştirmekten kaçınmaktadır. Kendinden özellikle gözlemlediklerinin tanığı olarak söz etmekte, pek az yerde ise fail olarak kendini anmaktadır; yalnızca giriş niteliğindeki bölümde ve pek ender birkaç yerde. Böylece ancak yaklaşık bir kronoloji çıkartılabilir.

Moğol dilini ve saray geleneklerini öğrendikten sonra Marco Polo, yaklaşık olarak 1277-78 yıllarında Çin'in güneybatısında bulunan Yunnan'daki bir görevle sınavını verir. Ardından, 1282 yılında Kubilay'ın Maliye bakanının öldürülmesini izleyen olaylar sırasında Pekin'de olduğu varsayılabilir. Üç yıl boyunca belirsiz bir görevde de bulunmuştur; bu görev Kiang-su'daki Yangzhu şehrinde, tuz vergisiyle ilgili olabilir. Nihayet, belki 1284 yılında, Seylan'a elçi olarak gön-

derilir. 1288 yılında ya da daha geç bir tarihte de Vietnam'a, Çampa Krallığı'na bir başka görevle gönderilir.

Yıllar böyle geçer. Polo kardeşlerin büyükleri ve Kubilay yaşlanır. Pololar, Büyük Kağan'ın ölümünden sonra başlarına gelebileceklerden endişe duyarlar ve memleketlerine geri dönmeyi talep ederler. Nafile! Göksel bürokrasi,* memurlarını geçerli neden olmadan serbest bırakmamaktadır. Nihayet 1291 yılında bir fırsat çıkar. Pers'in Moğol Hükümdarı Hülagu'nun torunu Argun'un eşi ölmüştür ve kadınlarının güzelliğiyle ünlü, ölmüş eşinin kabilesinden bir başka kadın almak istemektedir. Büyük amcasına bu amaçla bir elçi gönderir. Kız seçilmiştir ama gönderilmesi sorun yaratmaktadır. Orta Asya'da hüküm süren Cengiz'in torunları, Çin'deki ve Pers'teki yerleşik kuzenlerine karşı yaygın bir isyan halindedirler ve bu durum kara yolculuğunu tehlikeli kılmaktadır. Bunun üzerine Marco Polo hem bu görev için hem de Pololar için gökten inmiş gibi güzel bir çözüm önerir: Elçilik görevleri nedeniyle güney denizlerine aşina olduğundan, deniz yoluyla dönüşe kendisi rehberlik edebilecektir. Öneri kabul edilir ama yolculuk yine de daha az zahmetli geçmeyecektir. Yolculuk üç yıl sürecektir, beş ay boyunca Sumatra'da kaldıkları bilinmektedir. Bu süre boyunca elçiler ve heyetin çoğunluğu telef olur. Argun ölür, Kubilay da ölür. Ama kahramanlarımız ve müstakbel gelin sağ kalırlar ve gelini Argun'un oğluna teslim ettikten sonra nihayet 1295 yılında, çeyrek yüzyıllık bir ayrılıktan sonra Venedik'e geri dönebilirler.

Yine de Marco Polo için macera sona ermemektedir. Uzun deniz yolculuğundan sağ salim kurtulduktan sonra, Venedikliler ile Cenevizlilerin sık sık yaptıkları küçük savaşlardan birinde esir düşer ve 1298 yılında Cenova zindanlarına kapatılır. Bu hapislik, gelecek kuşaklar için beklenmedik bir kazançtır. Çünkü hareketsizliğe mahkum edilince Marco Polo; zamanını, kader arkadaşı Pisalı Rustichello'ya anılarını yazdırarak geçirir. En azından kendi deyişiyle kitabının kaynağı budur. Ama bunun bir taslak olması ve özgürlüğüne kavuştuktan sonra tamamlamış olması da muhtemeldir, çünkü yapılan araştırmalar Marco Polo'nun verdiği bilgilerin sahiliğini kanıtladıkça, notsuz, belgesiz böyle bir kitabın yazdırılmış olması giderek daha az akla yatkın görünmektedir. Dahası Marco Polo; kitabının son

* Göksel bürokrasi: Çin bürokrasisi.

bölümünde, kendisinin hapiste olduğu dönemde cereyan etmiş olayları da anmaktadır; bunları ancak serbest kaldıktan sonra öğrenmiş olabilir.

Marco Polo'nun yaşamının geri kalanı, sonu iyi biten bir hikâyedir: Zengin bir evlilik ve üç kız, 1324 yılında Cumhuriyet'in şeref törenleriyle sona eren mesut bir yaşam.

Marco Polo'nun kitabı; yalnızca yaşlandıkça güzelleşmekle kalmayan, zaman geçtikçe değeri de artan ender metinlere örnektir. Ortaya çıktığı andan itibaren çok ünlü olmasına ve matbaadan bile önce önemli ölçüde dağılmış olmasına rağmen, bu "harikalar kitabı" başlangıçta çok kuşkuyla karşılandı. Olağan dışı ve standartlaştırılmış bir coğrafyaya alışkın olan o dönemin dünyası, Polo'nun yenilikleri karşısında öfkelenmişti. Polo, amazonların ya da pigmelerin krallığını anlatmış olsaydı kimse heyecana kapılmazdı. Ama Çin şehirlerindeki sokakların taş döşeli olduğunu ve kara taşların yandığını anlatmak fazlaydı! Bu nedenle kitap, anlattıklarını başkaları da görüp öğrendikçe, yavaş yavaş kabul görecektir. Marco Polo'nun geçtiği bölgelerin çoğunu ziyaret edecek ikinci Avrupalının ancak XIX. yüzyılda bu gezileri yapabildiği düşünülürse, Polo'nun eserinin açıklamalı incelemelerine niçin ancak o dönemde girişilmiş olduğu anlaşılır. Bu metinde ortaya atılan tarihsel ve coğrafi sorunların büyük çoğunluğunun Çin, Moğol, Pers, Arap vs. kaynakların yardımıyla aydınlandığı günümüzde, bu büyük karşılaştırmanın sonucunun, aynı zamanda Marco Polo'nun bilgisinin değerini de kanıtladığı söylenebilir.

Marco Polo, kitabı boyunca, o dönemin insanında kuşku uyandırmayan gözlemler, belgeler, kesinlikler sunar. Ama bunun üzerinde fazla durmaya gerek yoktur; metnin kendisi, asgari düzeyde zorunlu notlarla, bunu kanıtlamaya haydi haydi yetmektedir. Buna karşılık, genel olarak kanıta gerek duyulmasa da istisnaların sınırlarının belirtilmesi gerekir; çünkü bu metinde, istisnai olsalar bile efsane ögeleri de mevcuttur, bu nedenle bunların açıklanmayı hak eden özel bir yeri vardır. Bu açıklamalar sayesinde, hâlâ mevcut yorum sorunlarını çözmek kadar, metni kendi döneminin içine daha iyi yerleştirmek de mümkün olabilir.

İlk olarak, Marco Polo'nun verdiği bilgiyi "modernite" tuzağından kurtarmak ve yazarı da bir çağdaş olarak görmekten sakınmak gerekir. Marco Polo, çağdaşları arasında istisnai biri olarak kalsa da

döneminin, yani XIII. yüzyılın insanıdır; bu yüzyılın ideolojisinin ve dünya görüşünün taşıyıcısıdır. İçinde hareket ettiği politik ve ideolojik bağlamın ağırlığını ve bu bağlamda oynadığı rolü önceden görmüştük. Eserindeki efsanevi ögeleri de bu zeminde aramak gerekir.

Göze çarpan ilk ögelerden biri, kişisel tanıklığına kanıt sağlamakta ya da önlemler almakta pek ihtiyatlı davranan Marco Polo'nun imansızların arasında kaybolmuş Hıristiyan inancının yüceliğini kanıtlamaya yönelik mucizeler şeklindeki anlatı türlerini dile getirişindeki saflık ya da hoşgörüdür. Dayandığı kaynak, kuşkusuz, Yukarı Asya Hıristiyanlarının hemen hemen tümünün ait olduğu Nasturi geleneğidir. Marco Polo, Nasturileri Roma Katolikliğine göre elbette sapkın olarak değerlendirmektedir. Ne var ki bu gelenek ve bu gelenekteki mucizeler, İslami ya da Budist okyanusun ortasındaki Hıristiyan adacıkların üstünlüğünün tek kanıtını oluşturmaktadır. Ve Marco Polo'nun bu mucizelere ihtiyacı vardır; davayı yitirmiş olan ve onun kitabını asla okumayacak olan Moğollar için değil, "denizin öte tarafındaki" Hıristiyanlar için, imansız Asya'nın içinde yüzdüğü şatafatı ve görkemi okuduğunda kuşkuya kapılacak olan bu yoksul Avrupa için buna ihtiyacı vardır. "Putperestler"in olağanüstü güçlerini şaşkınlıkla anlattığı hikâyelerinde kendisi de defalarca şaşıp kalmakta ve okurlarını kışkırtmaktan çekindiği için bunları kısa kesmektedir. Pololaron, Batı'yı kurtarma misyonları çerçevesinde üstlendikleri ve Marco'nun da kendi kitabında sözcüsü ve temsilcisi olduğu Hıristiyanlığın yeni havarileri rolü, bu efsanevi unsurları kendi içinde bir zorunluluk olarak taşımaktadır; mucizelerin anlatımı bunun yalnızca bir bölümüdür.

Çok daha önemli bir diğer yan, bütün Orta Çağ boyunca Hıristiyan Batı'nın -ve Doğu'nun- bağrında beslediği kıyamet fikrinin bağlam değiştirmesidir. Popüler bir din olan Hıristiyanlık, "Yahudi Mesihçiliğini" yeniden ele alır. Mesih'in gelişinin kabulü, insanlığın kurtuluşu ve Cennet ancak kısmen tatmin edicidir. Daha doğrusu, seküler ve ruhban iktidarın ele geçirdiği Hıristiyanlığın doktrini öte dünyada ödüllendirilmedir; oysa ki popüler zemin esâs olarak Mesihçi kalır, Mesih'in geri dönüşü ve bir yeryüzü cennetinin ortaya çıkışı beklenir. İslam'ın ortaya çıkışının ve yayılmasının yarattığı sarsıntı, bu geri dönüş zorunluluğunu kaçınılmaz kılar. Eski kehanetler tekrar su yüzüne çıkar ve inançsızlığa karşı mücadele ile kıyamet

günündeki -ama elbette güncel çağın sonu ve yeni çağın eşiği olan kıyamet günündeki- nihai zafer çerçevesinde bu kehanetler güncellik kazanır. Batı'nın Haçlı Seferleri'ni gerçekleştirerek bu kıyameti bir an önce yaratma girişimi, efsaneleri iyice iç içe sokar. Bu bağlamda Moğolların gelişi; kehanetlerin gerçekleşmesi, çağın sonu anlamına gelir. Tüm çağdaşları gibi bu efsanelerden beslenen Marco Polo, aniden kendini bu kehanetlerin gerçekleşmesinin aracı olarak ortalarına fırlatılmış bulur. Pekin'e doğru yürüyüşü, bu yorumla birlikte, çok özel bir değer kazanır. Bu ögeler karşısında, aktardığı olayların Kutsal Kitap'a uygunluğunu güzergâhı boyunca doğrulayan bir İncil Havarisi gibi davranır. Ama burada gerçek bir güzergâh söz konusu olduğundan, doğrulama özellikle bir yer belirlemesini de gerektirmektedir ve Marco Polo da bu görevi üstlenir. XX. yüzyıl okuruna gelince, sunulan yorumu kavrayabilmesi için yazarın biliniyor kabul ederek açıkça gönderme yapmadığı efsaneyi saptayabilmesi gerekir. Burada kısaca ele almaya çalışacağımız şey, bu saptamadır.

Son büyük evresi Moğol patlaması olan Orta Asya'daki altüst oluşlar çok önceleri başlamıştı ve Haçlı Seferleri nedeniyle zaten ayakta olan Avrupa'nın dikkati bu yana çekilmişti. O dönemde, 1145 yılına doğru, Kutsal Topraklar'daki bir piskopos doğudan gelen bir Hıristiyan kralın Medlerin ve Perslerin kralını yendiğini anlatır. Çoban-Krallar soyundan gelen bu kralın adı Rahip Jean'dır. "Dokuz Canlı Rahip Jean" efsanesi böyle doğmuştur ve XIX. yüzyıla kadar bu efsanenin uzantılarına rastlanacaktır. Kaynaklardan yola çıkarak efsanenin tarihsel kökenleri şu şekilde saptanabilir: Gerçekten de 1141 yılında, İran Selçuklularının son büyük imparatoru Sancar; 907-1122 yılları arasında Kuzey Çin'de hüküm sürmüş Kitanların soyundan gelen, doğudan gelme Türk halkı olan Karahıtaylar karşısında önemli bir yenilgiye uğradı. Bizanslıların kıyıma uğrattığı Nasturi Kilisesi, Orta Asya'dan geçerek bugünkü Mançurya'ya kadar sızmıştı ve o döneme doğru birçok Türk ya da Moğol halkı, prens aileleri de dahil, Nasturi Hıristiyan'dı. Bu durum, bu efsaneye sağlam bir tarihsel temel verir. Avrupalılar, Cengiz'den çok önce Doğu'ya ilişkin umutlarını Rahip Jean'ın kişiliğinde somutlaştırmışlardı ve özdeşleştirme çabaları da hemen başlamıştı. XII. yüzyılın ikinci yarısında, bir Türk-Moğol halkı olan Kereyitler; Moğolistan'ın hâkimi oldular. Bu halk kısmen Hıristiyandı. O dönemde, gelecekteki Cengiz Han'ın babası

olan Yesügey'in efendisi olan Kereyitlerin hükümdarı Ong Han da Hıristiyandı. Bunun üzerine hızla özdeşlik kurulur: Yüzyılın sonundan itibaren Ong Han, Rahip Jean olarak kabul edilir.

Marco Polo, başlangıçta bu özdeşliğe bağlı kalır. Ama olaylar bu efsaneyi yalanlamaktadır. Cengiz, Ong Han'ı yener ve öldürür. Eğer Cengiz ve ardılları Hıristiyanlaşmış olsalardı başka Rahip Jean'a ihtiyaç olmazdı, ama onlar Hıristiyan olmadı... Ve Marco Polo daha iyisini olay mahallini bulur. Onun yorumu tarihsel olarak daha geçerlidir. Bir başka Türk kabilesi olan Oengutlar da Hıristiyandır, hükümdarları da Hıristiyandır, dahası babadan oğula dini liderlik olarak da aktarılmaktadır bu hükümranlık. Dolayısıyla hükümdarların hepsi rahiptir ve hepsi, Marco Polo'nun diyeceği gibi Rahip Jean'dır. Unvan haline gelmiş ad süreklilik kazanır, zamandışılaşır ve böylece efsaneye daha uygun bir hal alır. Ayrıca, bu aile Büyük Kağanların geleneksel müttefikidir. Rahip Jean, kendisi Büyük Kağan olamadığından, onun akıl hocası olur. Sonunda Marco Polo son bir hileyle, Oengut prenslerini Ong Han'ın torunları yapar ve böylece efsaneye bütünlüklü bir görünüm vererek düzenler.

Diğer efsaneler, örneğin Gog ve Magog efsaneleri için de aynı yer saptama ve kesinlik kaygısı vardır. *Eski Ahit*'e göre yeryüzünün kuzeydoğu ucunda oturan bu halklar, kıyamet günü yaklaştıkça yeryüzünü istila etmek için inlerinden çıkacaklardı. *Kur'an* efsanevi bir kişilik halini almış bir başkasını Büyük İskender'i de buna ekleyerek İncil'den de ileri gider. Büyük İskender büyük bir duvar inşa ettirip Yecüc ile Mecüc'ü (Gog ile Magog) kıyamet gününe kadar duvarın ardına kapatır.* Avrupa, Moğol akınlarını zaten Kutsal Kitap'ta anılan halklarla özdeşleştirmiştir ve Çin'e ulaşan Marco Polo da Büyük Çin Seddi'ni karşısında gördüğünde, bunun efsanede adı geçen duvar olduğundan bir an bile kuşkuya düşmez. Bu özdeşlik ona göre öyle kesindi ki bir kere belirttikten sonra, sanki Çin Seddi, Gog ile Magog'un doğrulanması için varmış gibi buranın adını bir daha anmaz. Adların saptanmasına gelince, Magog için böyle bir sorun yoktur: Onlar Moğollardır ve bir de ortak gerektiğinden Marco Polo

* *Kur'an-ı Kerim*'de, Kehf Suresi'nde anlatılan Zülkarneyn'in Büyük İskender olduğu bilgisi yer almaz. Bu, tarihsel olayların benzerliğinden yola çıkan bazı müfessirlerin yorumudur -en.